

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YAKINÇAĞ TARİHİ ANABİLİMDALI**

**19.YÜZYIL'DA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN
İZMİR'DEKİ KONSOLOSLUK FAALİYETLERİ**

DOKTORA TEZİ

Onur KINLI

DANIŞMANI: Prof. Dr. Engin BERBER

İZMİR-2009

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “**19. Yüzyıl’da Amerika Birleşik Devletleri’nin İzmir’deki Konsolosluk Faaliyetleri**” adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Onur KINLI

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 04.11.2009 tarih ve 42/4-a sayılı kararı ile oluşturulan jüri **Yakınçağ Tarihi** anabilim dalı doktora öğrencisi **Onur KINLI**'nin aşağıda başlığı (Türkçe / İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve adayı **07/12/2009** günü saat **10:00**'da 90 dakika süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/~~başarısız/düzeltilmesi gerekli~~ olduğuna oybirliğiyle / ~~oyçokluğuyla~~ karar vermiştir.

BASKAN
Prof. Dr. Engin BERBER
(danışman)

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. Sabri Sürgevil

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Zafer Parlak

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Doç. Dr. Yücel Bozdağhoğlu

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Elif Yeneroğlu Kutbay

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

Tezin Türkçe Başlığı: 19. Yüzyıl'da Amerika Birleşik Devletleri'nin İzmir'deki Konsolosluk Faaliyetleri

Tezin İngilizce Başlığı: The United States' Consular Activities in the 19th Century Smyrna (İzmir)

19.YÜZYIL'DA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN İZMİR'DEKİ KONSOLOSLUK FAALİYETLERİ

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
EKLER LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KONSOLOSLUK KURUMUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. Eski Yunan	12
B. Roma	14
C. Ortaçağ	16
D. Consolato Del Mare	20
E. Türkler ve Akdeniz	27
F. Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonlar Ve Konsoloslar	32

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN KONSOLOSLUK ÖRGÜTLENMESİ

A. Amerikan Bağımsızlığı ve İlk Konsoloslar	64
B. Denizlerin Serbestliği ve İlk Konsolosluk Dalgası (1800–1815)	77
C. Magrip Konsoloslukları	82
D. Latin Amerika'daki ABD Konsoloslukları	84
E. Afrika, Asya ve Pasifik'teki Konsolosluklar	92
F. ABD Konsolosluklarının Yeniden Yapılandırılması	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN İZMİR KONSOLOSLUĞU

A. İlk Temaslar, Konsolosluğun Kuruluşu ve 1830 Antlaşması	116
B. Konsolosluğun Tanınması ve Kurumsallaşması	132
C. 1862 Antlaşması ve Artan Ticaret	160
SONUÇ	175
KAYNAKLAR	179
EKLER	211
ÖZGEÇMİŞ	243
ÖZET	244
ABSTRACT	245

KISALTMALAR LİSTESİ

A & P	Accounts and Papers
A.DVN.DVE (100)	Divan-ı Hümayun, Düvel-i Ecnebiye Defterleri
bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
C. HR.	Cevdet Tasnifi Hariciye
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
ed.	editör
H.	Hicri
haz.	Hazırlayan
H.H.	Hatt-ı Humayun
HR. H.	Hariciye Nezareti Hukuk Kısmı
HR. MKT.	Hariciye Mektubi Kalemi
HR. SYS.	Hariciye Nezareti Siyasi Kısım
HR. TO	Hariciye Nezareti Tercüme Odası
İ. HR	İrade-i Hariciye
MM	Muahedat Mecmuası
no.	numara/number
PRO	Public Record Office
s.	sayfa
ss.	sayılı sayfa
vol.	volume
y.t.y.	yayın tarihi yok
yay. haz.	yayına hazırlayan
Y. E.E.	Yıldız Esas Evrakı
yy	yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Amerika'daki İngiliz Kolonileri'nin Nüfusları (1630-1780)

Tablo 2: 1874 itibariyle ABD'nin Tüm Dünyadaki Konsoloslukları ve Maaşları

Tablo 3: Yıllık Konsolosluk Harcamaları (1826-1844)

Tablo 4: İthalat ve İhracat Değerleri (1833-1844)

Tablo 5: Konsolosluk Harç Bedelleri (1834-1844)

Tablo 6: İthalat ve İhracat Değerleri (1845-1862)

Tablo 7: Dönemsel Harç Bedeli (1845-1863)

Tablo 8: Dönemsel Konsolosluk Harcamaları (1847-1863)

Tablo 9: Muhtelif Giderler (1847-1863)

Tablo 10: 1864 yılında İzmir'den ABD'ye ihraç edilen ürünlerin değer bazında dağılım oranı

Tablo 11: 1865 yılında İzmir'den ABD'ye ihraç edilen ürünlerin değer bazında dağılım oranı

Tablo 12: 1864 yılında ABD'den İzmir'e ithal edilen ürünlerin değer bazında dağılım oranı

Tablo 13: 1865 yılında ABD'den İzmir'e ithal edilen ürünlerin değer bazında dağılımı oranı

Tablo 14: 1866 ve 1867 yıllarında İzmir limanından diğer ülkelere temel ihraç ürünlerinin değeri

Tablo 15: 1869 yılında ABD'den İzmir'e Amerikan ve yabancı gemilerle ithal edilen ürünlerin değeri

Tablo 16: 1868-1872 yılları arasında ABD ve İzmir arasındaki ithalat ve ihracat değerleri

Tablo 17: 1869-1874 yılları arasında dönemsel konsolosluk harcamaları

Tablo 18: 1869-1874 yılları arasındaki harç bedelleri

Tablo 19: 1873-1882 yılları arasında İzmir'den ABD'ye ihraç edilen meyhan kökünün değeri

EKLER LİSTESİ

- EK 1** Said Bey, *Sefirler ve Şehbenderler*, Matba‘a-i Ebû‘z-ziyâ, Konstantiniye, 1307.
- EK 2** ABD Dış İşleri Bakanları’nın İsimleri ve Göreve Başlama Tarihleri
- EK 3** ABD’nin İstanbul’daki Elçileri
- EK 4** ABD’nin İstanbul’daki Konsolosları
- EK 5** ABD’nin İzmir’deki Konsolosları

...Bize en doğru, en güzel örnek
Diye evvel zamanı göstererek
Gelecek günlerin geçen geceden
Farkı yok, hükmü yok zehabı veren;
Ve cebinde altı bin yıllık
Buruşukluklarla şüpheler karışık;
Seri maziye, yani rüyaya,
Pay-i ati denen heyülaya
Sürünen heykel-i kadid...

Tevfik Fikret (*Tarih-i Kadim*, 1905)

Önsöz

Bu doktora tezi de, pek çok tarih tezi gibi, Fikret'in güzel diliyle ifadesini bulduğu biçimiyle, sicili kuşkularla, alnı buruşuklarla dolu tarihe bir katkı yapmayı amaç edinmiştir. Yine şairin dediği gibi, *biraz meskenet-fiken* ve *idraki besleyen* bir çalışma olmasına gayret ettiğim bu tez konusunun belirlenme sürecinde, Osmanlı Devleti'nde özellikle 19.yy.da görev, yetki ve etkinlikleri giderek artan Batılı devletlere ait konsoloslukların bu zamana kadar topyekûn kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmamış olması bir yana, tek tek küçük monografilere dahi yeterince konu edilmemişliğinin etkili olduğunu belirtmek isterim. Osmanlı diplomasi tarihi üzerine tamamladığım uzmanlık tezimin açtığı kapılar ve bıraktığı yeni soru işaretleri, bir sosyal bilimci olarak konsolosluk kurumunun tarihine ilişkin bilindiği varsayılan bilgilerin geçerliliğine dair kuşkularımın artmasına sebep olmuştu. Uluslararası ilişkiler formasyonunun sağladığı bir avantaj olarak, diplomasının modern uygulamalarına olan aşinalığın da etkisiyle, tarihsel süreç içinde, konsolosluk kurumunun geçirdiği evreleri devletlerarası hukuk bağlamında konumlandırabilecek bakış açısı, bu konunun ele alınmasını olanaklı kılıyordu.

Her yeni çalışmada olduğu gibi heyecanla başlanan iz sürme ve literatür tarama süreci ilk hayal kırıklıklarını da kısa zamanda beraberinde getirmişti. Yabancı literatürde de konuya zemin oluşturacak temel çalışmaların azlığı, mevcut çalışmaların birbiriyle ciddi çatışmalar ve polemikler içinde oluşu, konsolosluk tarihi konusunun ciddi bir fenomen olarak tezin ana gündemine taşınmasıyla ve uzun mesailerin bu meselenin olabildiğince sarıh bir şekilde ortaya çıkarılmasına vakfedilmesiyle sonuçlanmıştı. Kuşkularımın haklılığı, daha genel ve

huzursuz bir şüpheciliği beraberinde getirmiş, Amerikan bağımsızlık sürecinin tez konusu bağlamında özel olarak sorgulanmasına yol açmıştı.

Henüz konunun kendisine nüfuz edemedi, kendimi içinde bulduğum, Akdeniz'in yok sayılan Katalan geçmişi, gemi arkeolojisi, Beylikler döneminin karanlıkta kalmış ekonomi politiği, Çin ve Japonya'daki kapitülasyon uygulamaları, 17.yy. Asya ticaretinde Hollanda-İngiliz rekabeti, ilk Amerikan kolonilerindeki açlıkla mücadele gibi tüm dünya tarihinin sorunlarını çözmek zorunda olduğum hissi, endişemin haddinden fazla artmasına sebep olmuştu. Tam bu noktada, akademik hassasiyetlerimin fazlasıyla farkında olan ve bu sürecin önünü kendi kendime alamayacağımı bildiği için gerekli müdahaleyi zamanında ve etkin bir şekilde yapan danışman hocam Prof. Dr. Engin Berber'e, her şeyden önce tezin özüne odaklanmamı sağlayacak gerekli ikazları yaptığı, mümkün olduğunca tezime vakit ayırmamı sağladığı ve iyi bir çalışma ortaya koyacağıma dair güvenini bir an olsun kaybetmediği için çok teşekkür ederim.

Tez izleme süresince anlayışlarını esirgemeyen, her fırsatta beni cesaretlendiren ve hiçbir zaman kapılarından dönmediğim Prof. Dr. Zeki Arıkan'a ve Prof. Dr. Sabri Sürgevil'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Fransa'da doktora ders aşamasında olduğu dönemde, tüm meşguliyetine rağmen, Paris'teki Ulusal Kütüphane'de bulunan ve başka yollarla temini imkânsız kaynaklara benim için ulaşan, ulaşmakla kalmayıp tüm gerekli Fransızca ve İspanyolca çevirileri hiç şikâyet etmeden yapan değerli eşim İrem Özgören Kınlı'ya tüm süreç boyunca gösterdiği anlayış ve destek için minnetlerim sonsuzdur. Aktif üniversite yaşamlarını bıraktıkları halde yol göstericilikleri ve yorulmak bilmeyen çalışkanlıklarıyla örnek aldığım sevgili hocalarım Prof. Dr. Salih Özbaran'a ve Osmanlı'daki İngiliz konsolosluklarıyla ilgili yaptığı çalışmanın malzemesini, karşılaştırma yapabilmem için cömertçe önüme sunan Prof. Dr. Uygur Kocabaşoğlu'na kütüphanelerini benimle paylaştıkları ve her fırsatta beni dinledikleri için çok teşekkür ederim. İçinden çıkamadığım dünya tarihi sorunlarına sürekli yenisini ekleyen, eklediği nispette o sorunlara nasıl yaklaşacağımı da gösteren ve uğraşma cesareti veren Kudret Emiroğlu'na, kaynak kitaplara ulaşmayı bir sorun olmaktan çıkaran Ahmet Yüksel'e, arşiv belgelerinde karşılaştığım sorunlarda yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Elif Yeneroğlu Kutbay'a, dünyaca ünlü en zengin hukuk veritabanı *Heinonline*'dan, İngiliz Parlamento kayıtlarından ve Manchester Üniversitesi John Rayland Kütüphanesi

arşivlerinden faydalanmama olanak sağlayan Yrd. Doç. Dr. Zerrin A. Öztürk'e, ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim. Tüm imkânlarını seferber ederek kişisel kullanımım için temin ettikleri mikrofilm makinesiyle beni büyük bir eziyetten kurtaran Ahmet ve Gülay Özgören'e şükranlarımı sunarım. Verdikleri teknik destekle yardımlarını hiç unutmayacağım Dr. Aysun Akan'a, Barış Gürsoy'a ve Gökser Gökçay'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Tezin son senesinde âzâd edildiğim pek çok idari işin ceremesini çeken, beni dinleyen, eleştiren ve her fırsatta motive eden Sinem Kocamaz'a nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Zamana karşı yarıştığım dönemlerde fakültedeki yokluğumu hissettirmeyen değerli arkadaşım Altuğ Günal'ın özverisini unutmayacağım. Değerli arkadaşlarım Mehmet Karaçuka ve Barış Alparslan'ın yardımlarını da anmadan geçemeyeceğim. Son olarak, yüzümü görmeme pahasına da olsa manevi desteklerini esirgemeyen anneme, babama ve kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim.